

Szigethy István

HÉT ÉVSZÁZAD ZALÁBAN, KÉTSZÁZ ÉV EGRSZEGEN

– fejezetek az óhídi Szigethy család történetéből –

„...ők én vagyok már,
gyenge létemre így vagyok erős”

József Attila: A Dunánál

„Valós ősz vele ír...”

*Mester Kendi*¹

„A családi tudattalan a választás nyelvén beszél.”

*Szondi Lipót*²

Részlet

3. rész

A családuuk

Írásom harmadik része más műfajt igényel. Eddig főként mások emlékezéseire támaszkodtam, és a sajátomra csak időnként – persze napjainkhoz közeledve egyre sűrűbben. Most megfordul az arány, hiszen a szűkebb értelemben vett családuuk életéről számolok be, inkább emlékirati stílusban.

Édesapám, Szigethy Árpád Erdélyben, Nagybunyban született 1902. november 27-én. Népszerű, nagyon intelligens, olvasott emberként ismerték. Róla elsősorban az ötvenhatos könyvekben emlékeznek meg, örökítik meg az utókor számára, amit a Városi Forradalmi Bizottságban vagy a győri Dunántúli Nemzeti Tanácsban tett.

Édesanyám, Farkasovszky Terézia 1905-ben született Nován és 1984-ben hunyt el Zalaegerszegen. 1928-tól 1980-ig társastáncot tanított szerte a megyében. Mindenütt ismerték és szerették. A kor-

Szüleim a harmincas években.

¹ E különös, nevemre szóló üzenet egészében megtalálható Barasits Zsuzsanna: Q – égi hírmondó című könyvében, Dee-Sign Kiadó, Budapest 2002, 199. oldal.

² Szondi Lipót: Ember és sors – Kossuth Könyvkiadó 1996., 10. oldal

Édesanyám
kis
növéndékei
között.

beli sajtóban, a régi Egerszegről szóló könyvekben vagy a Göcseji Múzeum helytörténeti kiállításán fényképeket láthatunk városi események számított tánctanfolyamairól, a ma már országos hírű egerszegi társastánckultúra előzményeiről.

Édesapám középiskoláit még Erdélyben kezdte. Megszakította, amikor a Székely Hadosztályba jelentkezett. Zalába visszaköltözésük után tanulmányait Zalaegerszegen folytatta, végül Székesfehérváron érettségizett. A pécsi jogi egyetemre járt, „mezei”³ hallgatóként: közben a nagytekintélyű dr. Briglevics Károly – egykori főispán – ügyvédi irodájában dolgozott, tanulta a szakmát. Végbizonyítványt szerzett, ami akkor már egyetemi végzettséget jelentett. Csak az utolsó szigorlata⁴ hiányzott a ledoktoráláshoz, amikor ajánlatot kapott, hogy lássa el az ipartestület jegyzőjének tisztét. Ez rendkívül nagy megtiszteltetést, kihívást jelentett, hiszen az ipartestület Egerszeg legjelentősebb önszerveződése volt, a város arculatát nagymértékben meghatározó iparosok érdekvédelmi szerve. Fontos állása mellett kevesebb ideje maradt a doktorátus megszerzésére. Halála után találtam meg az ELTE jogi karának 1956-os értesítését, hogy milyen különböző vizsgákat kellene letennie – de közbeszólt a történelem újabb fordulata, édesapám forradalmi szerepvállalása.

Szüleim házasságkötésük után lakást kaptak a Berzsényi utca 8. – másik oldalról Mária utca 5. – alatti városi bérházban, II. emelet 12. ajtószámmal. Akkor a városnak még ez az egyetlen bérháza volt. Édesanyám Stefi nagyanyámmal, Farkasovszky Endrénével és Mária nagynénémmel már a szemközti 9. számú lakásban lakott.

Különösen nagynéném volt nagyon vallásos. A Mária Kongregációban is rendkívül aktívan működött. Csoportképükön Pehm József apátplébános, a későbbi Mindszenty hercegprímás jobbán foglalhatott helyet.

1948-ban, a Mária-év egerszegi eseményei idején a régi kapcsolat alapján a hercegprímás édesanyja, Pehm Jánosné a Farkasovszky lakásban aludt. Ekkor készült az a fénykép, amelyen édesanyámmal és Juhász Péter unokatestvéremmel vesszük őt körül.

Valószínűleg ez is közrejátszott abban, hogy a lakáshivatal elvette a lakásukat, és egy hegyi pincében utalt ki számukra egy szobát. Szüleim ezt nem engedték – inkább összezsúfolódtunk öten az átjáró szobás lakásunkban. Így éltünk évtizedeken keresztül.

³ Mai szóval „levelező”.

⁴ Ma államvizsgának felel meg.

Édesanyám bécsi fellépésén, ahol Brahms V. magyar táncára táncolt szólót.

Édesapám, az ipartestületi jegyző.

A zalaegerszegi Mária Kongregáció csoportképe a harmincas évekből. Középen *Pehm József* apátplébános, a későbbi Mindszenty hercegprímás, jobbján *Farkasovszky Mária*.

A negyvenes évek „forradalmi hevülete” mindkét szülőm életét rendkívül megnehezítette. Édesanyám tánciskoláját a kommunista helyi sajtóban támadták élesen, bezáratását követelték, mert olyan „imperialista táncokat” is tanított, mint a szving, rumba, szamba. 1950-ben aztán őket is „kolhozosították”: megalakult a Zala Megyei Tánctanítók Munkaközössége. Felosztották a megyét, és édesanyám a legkisebb zalaszentgróti járást kapta megengedett működési területének.

Édesapám még rosszabbul járt. Az ipartestülettől kirúgták mint reakcióst. Elhelyezkedni nem tudott, végül Tibor öccse Simontornyán talált számára „fogtechnikus tanonci” állást. Az általános iskolai értesítőmben foglalkozásaként ez olvasható ma is. Kitűnő kezűgyűsségével élvezte ezt a munkát is, hamar kitanulta a szakmát. Levizsgázni mégsem engedték: egyetemi végzettséggel ne vegye el más kenyerét.

1951-ben hazatért Egerszegre. Nagy nehezen végre talált adminisztratív csoportvezetői munkát a Zala Megyei Magtermeltető és Vetőmagellátó Vállalatnál. Felismertem barátja és munkatársa, Rákosy Gergely *Óriástők* című szatírájának egyik rokonszenves szereplőjében. A könyv modellje közös munkahelyük volt.

Különösen emlékezetes marad számomra, mikor 1956-ban a „véletlen” percekben belül az események közepére sodorta. Persze ilyen véletlen nincs. Megvoltak az előzményei.

1956 elejétől, tizenharmadik évemben már elég érett fejvel figyeltem az

eseményeket, gyűjtöttem a dokumentumokat. Persze ebben erősen hatott rám édesapám következetessége, értékrendje is. A háború vége óta hallgattuk rendszeresen az Amerika Hangját, a BBC-t, később a Szabad Európát. A Berzsényi utca 8. alatti városi bérházban csak egy falszomszédunk volt, az alattunk lakó Somogyiék, bennük megbízhattunk. Mégis ha a tiltott adókat hallgattuk, szinte szertartásként, a külső világtól való elhatárolódásként alig hallhatóra halkítottuk a hatalmas, háború előtti Siemens világvevőt. Még nevetésesebb, hogy a lemezjátszót is, amikor édesanyám a lakásunkban tartott különóráin „imperialista táncokat” tanított titokban.

Nyikita Hruscsovna a szovjet párt XX. kongresszusán elmondott titkos beszédéről is szinte azonnal tudtunk. Az „olvadás” jelei hamarosan megjelentek, még a magyar sajtóban is. Ezekre már talán lelkesebben vadásztam, mint apám. A közeli nagyposta előtti újságárus, Farkas László mindig félretette az *Irodalmi Újság*, *Béke és Szabadság* gyorsan fogyó számait. Általában én hoztam el tőle ezeket, és mire a második emeleti lakásunkba értem, már tudtam, mit ajánljak apámnak, mi az, ami szokatlanul új, frissebb levegőt hoz az előző évek dögunalmas, semmitmondó, protokolláris ömlengéséhez vagy gyűlölködéséhez képest.

Nyárra a DISZ lapja, a *Magyar Ifjúság* is egyre érdekesebbé vált, szintén félretettük. Különösen a Petőfi-körrel érkező tudósításokra voltunk kíváncsiak. Hallottunk szöbeszédet arról is, hogy Nagy Imre a háttérben valamire készül, egyre többen, mind bátrabban csatlakoznak hozzá. Örültünk, mikor Rákosi Mátyás ismét bukott, reméltük, most már véglegesen. Kissé csalódtunk persze, hogy Gerő Ernő került a helyére, de úgy tűnt, rövidesen újabb váltás következik. Mind gyakrabban hallottuk a szabadlábra került Kádár János nevét. Rokonszenvet, együttérzést, valamiféle nimbuszt kapott a legendától, hogy az ávosok vallatásakor kitepték a körmeit.

Nyáron Tibor nagybátyámnál töltöttem néhány hetet a Fejér megyei Igaron, ahol körzeti orvosként dolgozott. Vele hallgattuk a rádiót, mikor a poznani felkelésről számolt be. Szorítottunk a lengyelekért, csodáltuk bátorságukat, aztán elkésérített a gyors leverettetésük.

Ősszel unokabátyám, Juhász Péter megkezdte tanulmányait a Pécsi Orvostudományi Egyetemen. Egyre lelkesültebben számolt be a felpezsdülő ottani hangulatról, új egyetemi és főiskolási ifjúsági szervezet alakításáról. Kiadványokat is hozott haza.

Rajk László és társai temetésekor már úgy éreztük, az egész Rákosi-rendszert, az előző évek rettegetését, jegyrendszeres nyomorát is temetik. Hiszen hallottuk: „*soha többé!*”

Rajk, Kádár, Nagy Imre vagy akár a Petőfi-kör előadói, az új szellemű cikkek írói persze mind kommunisták voltak. Mai biztonsággal, értékrenddel könnyű fanyalogni erről, vagy arról, hogy a sajtóban, majd a forradalom jelszavaiban sokan a szocializmus megreformálásáról álmodoztak. De akkor úgy tűnt, ez a realitás, és az előző évek félelmeihez, sötétségéhez képest e nevek, elképzelések, majd az egyre gyorsuló események így is napról-napra erősödő reményt keltettek: lehet másként.

Október 23-án, mikor hazaértem a Petőfi iskolából, Stefi nagymama szól, hogy hallgassam a rádiót, mert szokatlan hírekről: valamiféle tüntetésről, annak betiltásáról, engedélyezéséről beszélnek. Ettől kezdődően az öreg rádiót napokon keresztül szinte egyfolytában hallgattuk, csak éjszakára kapcsoltuk ki. Hol a Kossuth-adó szól, hol a Szabad Európa. Másnap egy Budapest-térképet gombostűztem a nagyszobánk ajtajára, kis zászlókkal jelöltem rajta az események helyszíneit.

Pehm Jánosné, Mindszenty József édesanyja nagymamám lakásában. Körötte édesanyám, Juhász Péter unokabátyám és én.

Az egerszegi tüntetés napján, 26-án délelőtt tizenegykor mindenkit hazaküldtek az iskolából. Osztályfőnökünk lelkünkre kötötte: feltétlenül hazamenjünk. Mondanom se kell, az osztályból szinte mindenkivel összefutottam valahol, például a vasútállomás előtti Felszabadulási emlékműnek vagy Hamburger Jenő szobrának ledöntésénél. Édesapámmal is itt, a Pontház előtt találkoztam, ettől kezdve együtt maradtunk.

A bíróság épülete előtt a tömeg a politikai foglyok kiengedését követelte. Valaki odajött apámhoz:

– Árpád, menjen be maga is. Legyen a küldöttségben, aki ért a joghoz.

Azonnal, gondolkodás nélkül indult. Én pedig hirtelen nagyon egyedül éreztem magam a tömegben. Féltem: láthatom még? Nem tartóztatják le?

Rövidesen kissé megnyugodtam: feltűnt az egyik emeleti ablakban dr. Piros Sándor megyei bírósági elnök mellett. Az elnök bejelentette, hogy a börtönből elengedik a foglyokat, apám pedig beszélni kezdett. Szokatlanul lassan, erős hangon, higgadtan, az indulatokat csillapítva. Erősítés nélkül is érteni lehetett minden szavát. Beszámolt a már elért, békés sikerről: megnyílik a börtönajtó. Élve az alkalommal pontokba szedett követeléseket is rögtönzött – ugyanilyen megfontoltan, melyeket a tömeg morajlása rendre megerősített. Egyik javaslata szerint Zalaegerszeg, egykori városa követelje Mindszenty hercegprímás azonnali szabadon bocsátását. Tudtam, hogy viszonyuk a harmincas években közel sem volt felhőtlen, de keménységét, következetességét sokra becsülte, mikor a nyilasok vagy a kommunisták elleni bátor kiállásáról beszélt. Most nagyot nőtt szememben, hogy felül tudott emelkedni egykori nézeteltéréseiken, és éppen ő kezdeményezte, hogy városa álljon ki érte. Új arcát ismerhettem meg: ugyanazt a nyugodt, a másikkal szemben méltányos közéleti stílust, melyet érettebben Deák Ferenc vagy Szigethy Antal írásaiban csodáltam.

A bíróság elől hazaindultunk ebédelni. Úgy tűnt, Egerszegen minden békésen zajlik. Rövidesen mégis megdöbbenve hallottuk: itt is megszólaltak a fegyverek a pártszékház előtt, halottak, sebesültek maradtak a földön.

Ez a néhány óra apám közelében meghatározta az én életemet is. Láttam közelről, hogy a forradalmi hangulatú tömeg higgadt szószólójaként hogyan indult el az úton, amely napokon belül a Zalaegerszegi Városi Forradalmi Bizottságba, majd városunk képviselőjében már az országos politikába, a győri Dunántúli Nemzeti Tanácsba vitte.

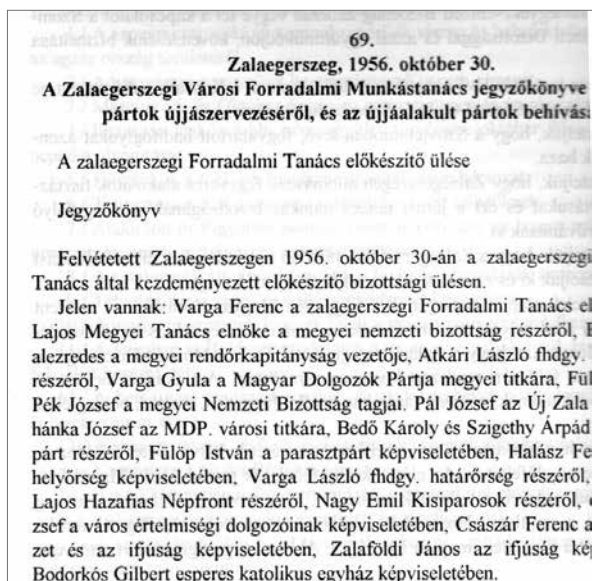
Apámat küldte a Zala Megyei Magtermeltető és Vetőmagellátó Vállalat közössége a városi forradalmi bizottságba. A negyvenes években tagja volt a Kisgazda Pártnak, a forradalmi bizottságban e minőségében is szerepelt.

A Győri Rádió többször ismételve kérte, hogy a dunántúli városok küldjenek küldöttséget városukba, hogy megalakuljon a Dunántúli Nemzeti Tanács. A városi forradalmi bizottság ebbe apámat is beválasztotta. Végül őt bízták meg, hogy egyedül ott maradjon a város képviselőjében.

A huszonnégy tagú tanács már aznap, október 30-án megalakult. Zalából még két tagja volt: Nagykanizsáról dr. Marx Gyula, Lentiből dr. Dobszay Sándor.⁵

Az életünk ekkor főként a rádió előtt zajlott. Mióta édesapám Győrbe utazott, leggyakrabban az ottani adót hallgattuk, hátha hallunk róla valamit. Közben gyakran áttekertük az állomáskeresőt azért a Kosuthra is. A nyugati adók ekkor kevésbé érdekeltek.

⁵ A Dunántúli Nemzeti Tanács, különösen a zalai küldöttek munkájáról dr. Dobszay János írása nemrég jelent meg: A Dunántúli Nemzeti Tanács (in: Rosta Sándor: Zalai '56-osok visszaemlékezései, Zalaegerszeg, 2006., 133. oldal)

A városi forradalmi bizottság megalakulása.

Apám 1956. november 3-án tért vissza Egerszegre. Már besötétedett, mikor hazaérkezett lakásunkra. Előtte még a városi forradalmi bizottság ülésén beszámolt arról, ami a Dunántúli Nemzeti Tanácsban történt.

Otthon is elmondott néhány történetet, például hogyan dolgozott együtt a Győri Rádióban Kiss Ferencsel, a színésszel vagy hogyan tisztázták a másik Szigethyvel, Attilával, a Dunántúli Nemzeti Tanács elnökével, hogy csak névrokonok. Említette, hogy amerre jöttek hazafelé, többfelé szovjet tankokat láttak mozgásban. Biztosan nem véletlenül.

Másnap reggel arra ébredtünk, hogy alsó szomszédunk, Somogyi néni riaszt minket: – Árpád, azonnal menjen ki a szőlőhegyekbe, itt vannak az oroszok.

Dr. Dobszay Jánosnak, a Dunántúli Nemzeti Tanács lenti tagjának visszaemlékezéseiben meglepve olvastam, hogy apámmal már egy héten belül, november 7-én az egerszegi, Mártírok útjai ávo-fogdában újra találkoztak:

*„Másokkal is találkozhattam, így Szigethy Árpád volt kispap képviselővel. Javíthatatlan forradalmárok voltunk. Ott az ávos pince mélyén megkezdtük újra forradalmi szervezkedésünket.”*⁶

A családban nem tudtunk arról, hogy már akkor is rövid ideig fogva tartották. A munkája miatt korábban is gyakran távol, külszolgálatban volt, nem tűnt fel, ha néhány napig nem jött haza. Ő meg erről a letartóztatásáról sohasem beszélt.

Nem akart disszidálni, bár a városi forradalmi bizottság több tagja ezt tette. Azt mondta, nekünk itt a helyünk. A Fejér megyei Igarra utazott, Tibor öccséhez. Nála húzta meg magát közel két évig. A kis faluban a tisztelt, megbecsült körzeti orvosnak a bátyjáról még a helyi hatalom, a tanácselnök vagy a rendőr sem firtatta, miért lakik itt. Apám értett a fogtechnikussághoz is, így is segítette a nagy fogorvosi praxissal rendelkező öccsét, indokolta ezzel a jelenlétét.

Keresztapámat, dr. Juhász Miklóst névnapján mindig megköszöntöttük szüleimmel együtt, ő meg ezt Mikulás-ajánékkal viszonzta. 1956-ban már csak édesanyámmal kettesben, édesapám nélkül kereshettük fel. Most a Mikulás-figura mellé komoly összeget adott át diszkrétan, borítékban édesanyámnak. Tudta, hogy ilyen viszonyok között nem taníthatott táncot, apám fizetése nélkül egyik napról a másikra, értékeink eladogatásából éltünk. Mária nagynénémnek is több mint negyvenéves bírósági munkaviszony után mondtak fel azonnal, mert részt vett a nőtüntetésen. Csak a zongoraóráiból jutottunk még néhány forinthez.

⁶ Dr. Dobszay János: Egy volt lenti ügyész visszaemlékezése (in: Rosta Sándor: Zalai '56-osok visszaemlékezései, Zalaegerszeg, 2006., 119. oldal) Megjegyzem, hogy személyes találkozásunkkor felhívtam dr. Dobszay János figyelmét arra, hogy írásaiban apám több helyen is pontatlanul szerepel mint „dr. Szigethy Árpád volt képviselő”. Nem volt doktori címe, csak jogi végbizonysítványa, és képviselő sem volt korábban.

Decemberben éltem át először, hogy milyen érzés, mikor késő éjszaka pufajkások riasztanak fel durva hangon. Apámat keresték. A rekamiéról is fel kellett kelnem, hogy az ágyneműtartót átnézzék: nem ott bújjik-e meg. Ezt többször is megismételték, kezdett rutinszerű, fásuló zaklatássá válni – de megszokni nem lehetett. Mi persze mindig azt állítottuk, hogy fogalmunk sincs, hol lehet. Valószínűleg disszidált.

1957. március 13-án este kilenc körül ez még komolyabbá vált. Három pufajkás állított be házkutatási paranccsal. Közölték, hogy senki nem hagyhatja el a lakást, még nagynéném középiskolás zongoranövendéke, Pintér Pista és az érte jött öccse, iskolatársam, Gyurka sem. A szüleiket sem értesíthették.

Órákon keresztül néztük tehetetlenül, hogyan forgatták fel a lakásunkat. Csak éjfél körül fejezték be. Emlékeztetőnek előveszem a jegyzőkönyvet. Nevetséges mai szemmel. Lefoglaltak néhány levelet, köztük Galambos plébános úrét, aki ezer forint segélyt küldött benne. Katonai kémkedést bizonyító bűnjeleknek minősítették apám fényképeit, diáit, melyeket a világháború idején hajmáskéri katonatársairól készített. Én leginkább azt fájlaltam, hogy elvitték azokat az újságokat, röplapokat, melyeket tavasz óta gyűjtöttem, hogy valamikor segítsenek a történelmi idő felidézésében. Köztük olyanokat is, melyeket még ma sem adtak ki újra a dokumentumkötetekben – például röplapokat, melyeket Péter unokabátyám hozott a pécsi egyetemistáktól. „Bölcsességüket” mutatta, hogy sikerült meggyőznöm őket: a november 4. utáni újságok már a Kádár-korszakról szólnak. Ezek most is megvannak. Bennük mennyi érdekesség maradt meg! Például nyomon követhetjük, hogy Kádár az átállását, árulását, egyre keményebb retorzióit lépésről-lépésre hogyan próbálta igazolni.

Az egyik karhatalmista váratlanul leoltotta a villanyt. Mire felgyújtotta, a másik egy pisztollyal a kezében állt Mária nagynéném ágyánál. Megdermedt a levegő. Mibe akarnak minket belerángatni? Emlékeztünk a néhány évvel ezelőtti elhíresült zalai Fischl-ügyre, a padlásán elrejtett fegyverről mit sem sejtő vádlott statáriális kivégzésére. A karhatalmista néhány másodperces hatásszünet után szívmengető humorral megjegyezte: mondhatná, hogy az ágyban találta.

Nemrég beszélgettem erről Pintér Gyurival. Sokkal erősebb alkat, mint én – és még most is teljes átéléssel, élete egyik legszörnyűbb emlékeként beszélt a jelenetről, általában a kiszolgáltatottságunkról, a hatalmi cinizmusról. Benne talán még mélyebb nyomokat hagyott, amit nálunk átélt, hiszen mi addigra már valamennyire edzettekké váltunk. Bennem például sokkal inkább az maradt meg, hogy a karhatalmistákat hogyan sikerült többször is átejetnem, mikor valami már nem „hideg”, nem „langyos”, de kifejezetten „meleg” volt.

1957 nyarán egy hónapig Igaron „Tibor nagybátyámat” látogattam meg. Kinek tűnhetett fel, hogy így találkozhattam végre édesapámmal? Elmesélte, hogy ötvenöt évesen súlyos mandulagyulladását kapott, és hogyan intézte el az öccse, hogy a pincehelyi kórházban kivegyék a manduláját – álnéven, hogy ne bukjon le. Ő meg jót derült azon, hogy a legutóbbi levelemben ahelyett, hogy a családról számoltam volna be részletesen, valamiféle újságírói szárnypróbálgatásként az újjáalakult ZTE labdarúgócsapatának első, a szíriai válogatott elleni mérkőzéséről írtam hosszú tudósítást.

Második látogatásomkor, 1958 nyarán már panaszkodott: röstelli, hogy az öccse nyakán él. Megpróbál valahol elhelyezkedni. Én meg beszámoltam első személyes megaláztatásomról. Júniusban fejeztem be az általános iskolát, végig kitűnő eredménnyel. A Zrínyi Gimnáziumba jelentkeztem. Édesanyám, Mária nagynéném rövidesen nagy tapintattal kérdezgetni kezdték: milyen szakmában szeretnék ipari tanuló lenni? Mert közepes eredménnyel ugyan be lehetett kerülni a gimnáziumba, de közölték, hogy az „ellenforradalmár” fiát nem vehetik fel. Végül csak győzött a józanság és emberi segítőkészség. Anyám elmondása szerint szomszédunk, a jó kapcsolatokkal rendelkező Czigány Jánosné kiállt értem Kovács József igazgatónál, és pótbeiratkozáskor augusztusban csak találtak még helyet számomra is.

1958 őszén apám a Pécsi Bőrgyárban vállalt raktárosi munkát, munkásszálláson lakott. Ebben az időben Juhász Péter unokatestvéremmel keresztül tartottuk a kapcsolatot, a pécsi bélyeggyűjtőkörben találkoztak néha, óvatosan, hogy a valódi ok vagy a rokonságuk ne szúrjon szemet senkinek. Tudtuk, hogy nem szólhatunk semmit, ha ritkulnak a hírek. Az sem tűnt fel ezért, hogy karácsony környékén sem kaptunk életjelet.

1959 januárjának egyik reggelén, hét óra körül apám váratlanul beállított a lakásunkba. Csodálkoztunk: mivel jöhetett ide ilyenkor Pécsről? De nem volt idő még a kérdéseinkre sem. Erősen köhögött – és nyomában sugárban fröcskölt a vér a szájából. Édesanyámmal azonnal lekísértük a városi bérház hátsó, Mária utcai⁷ kijáratán a közeli tüdőgondozóba. Szerencsénkre régi barátja, dr. Ribiczey Sándor már bent dolgozott. Ellátta, és azonnal a szombathelyi tüdőkórházba küldte mentővel.

Másfél évig kezelték Szombathelyen. Még a nyáron sem biztattak minket az orvosok, hogy megmarad. Aztán a szívós, kisportolt szervezete csak túlélte ezt is.

Évekig nem árulta el, hogyan került haza azon a reggelen. A hatvanas évek vége felé, nem sokkal a halála előtt végre feltárulkozott. Munkavállalásától számolt azzal, hogy a bőrgyári személyi nyilvántartásból előbb-utóbb le kell buknia. A nyomozók Pécsről Pest felé indultak vele először. Nem közölték, miért. Csak feltételezte, hogy Győr miatt. Rövidesen felszólították: szálljon ki vizelni. Aztán hallotta, ahogy a háta mögött csattant a závár. Belevillant: „szökés közben” tesz el láb alól? Szerencséjére ez is „csak” éppolyan pszichológiai terror volt, mint amikor Mária nagynéném ágyánál találtak pisztolyt.

Végül nagy kerülővel mégis az egerszegi hírhedt Mártírok útjai betonzárkáknál kötöttek ki. Ezek januári hidegében érte a tüdővérzés. Orvosi segítség helyett kitétték az utcára: „*dögöljön meg otthon*”. Alig tudott a fal mellett hazavánszorogni.

Döbbsenten hallgattam. Miért tették vele? Hiszen senkinek sem ártott, mindenki szerette, tisztelte. Néhány másodperc után megtörte a csendet, rám nézett:

– Akármilyen történet, nem vehették el, hogy a legcsodálatosabb napjaimat ötvenhat októberében éltem meg. Igaz, ráment az egészségem, az életem. De megérte.

A fogda, az ott szerzett súlyos betegsége megtörte egészségét, de lélekben erős maradt. Jól érezte magát a városi fotószakkör vezetőjeként, törhetetlen lelkierevével, humorral beszélgetett számtalan barátjával, ismerősével, felkereste naponta a két család több évtizedes barátságát folytatva a Degré Alajossal közös törzsasztalt a Pontház presszóban, másik társaságát Simon Gyula rádióműhelyében. De hogy a mosoly, a bármely nő valódi szépségére azonnal rátaláló bókók mögött mi feszült valójában, nekünk sem árulta el.

„Bibliája” a hatalmas Ady-összes volt. Rongyosra forgatta. Éreztem, mennyire átélte, mikor idézett belőle. Halála után fedeztem fel, hogy maga is próbálkozott versekkel. Sohasem beszélt róluk. Biztosan megengedi onnan fentről, hogy közülük legalább egy késeit nyilvánosságra hozzák, még ha töredékben is maradt, meg is döccen időnként: hogyan tárulkozott fel halála előtt nem sokkal – valamikor 1969 nyarán, őszén –, mikor első unokájában végre ismét fogódzóra lett. Tudtuk, hogy méltatlan megaláztatása miatt, élete mélypontján a szó kórházi valóságában is átélte: „*Vér volt veritékem, vérben elmerültem...*” Mégis megrendítő volt olvasnunk, hogy az örökös mosoly mögött mi marta legbelül:

*Úgy megvert az élet, hányszor földre estem,
Ám emberi embert hiába kerestem.
Sebes lett a testem, sebes lett a lelkem,
Vér volt veritékem, vérben elmerültem.*

⁷ Ma Ispotály köz.

*Úgy vágytam a földről messze, messze menni,
Akár elkárhozni, vagy megsemmisülni,
De itt tartott fiam és a feleségem,
Nem vettem ezért életemnek végét.
A halált csak vártam, úgy indultam volna
Akár mennyországba, akár a pokolba.
Mégiscsak hirtelen megújult az élet,
Mikor az Úristen hozzánk küldött téged,
Kicsike unokám, nagy szemű Zoltánom,
Hogy keserűségem mosolyra változzon,
Annyi várás után belépett az Isten,
Elnyűtt világomban felragyogott minden.
Mosolyt hoztál ismét – sebeinkre gyógyírt...*

Ennyi. Már nem fejezhettem be, nem finomíthatta, nem csiszolhatta – rövidesen, 1969. október 29-én a zalaegerszegi tüdőkórházban szívós szervezete feladta a már évtizedes küzdelmet a zárka hidegében rátámadt betegségeivel. Mégis úgy érzem, a történelmi poklon, a személyes sárba tiprásán is túllépő, felülemelkedő, utolsó pillanatáig bizakodó életerejének e megnyilvánulása a legmélyebb, legmúltóbb idézet, hogy lezárjam a megelőző nemzedékek üzeneteinek sorát.

Édesapám a legújabb nemzedék első képviselőjével